

Lattmann Tamás:

A Vöröskereszt új emblémája – Az előzmények

A két részből álló tanulmány abból az alkalomból született, hogy 2005 decemberében az 1949-es genfi egyezmények részes államai elfogadták a harmadik kiegészítő jegyzőkönyvet, mellyel a nemzetközi jogi rendszerbe a vörös kereszt és félhold mellé egy újabb emblémát illesztnek be.

A tanulmány első része a történelmi előzményeket foglalja össze, illetve taglalja azokat a nehézségeket, melyek az emblémákkal, illetve az el nem fogadott jelképekkel kapcsolatban felmerültek. A Kül-Világ következő számában megjelenő második rész pedig az új szabályozás részleteit mutatja be.

2005. december 8-án igen nagy jelentőségű döntés született Genfben, azon a konferencián, melyre az 1949-es genfi egyezmények részes államait hívta meg Svájc, az egyezmények letéteményese. Az eredeti kérdés az volt, hogy vajon sikerül-e véget vetni egy évtizedek óta zajló vitának, ami mind a nemzetközi politikában, mint pedig a Vöröskereszt szervezetében komoly feszültségeket okozott: az új embléma alkalmas lehet arra, hogy rendezze a meglévő hivatalos megkülönböztető jelvények, és az el nem ismert szimbólumok közötti választás vitáját.

A jelen tanulmány célja az emblémák történetének, és e vitának, valamint az új emblémának szűk értelemben vett bemutatása az államok, a nemzetközi jog oldaláról megközelítve. Így nem foglalkozik részletesen a Vöröskereszt szervezeti kérdéseivel, vagy az emblémák által biztosított védelem átfogó jogi szabályaival, a vizsgálatot az emblémákra vonatkozó, nem pedig az emblémák erejéből fakadó jogi szabályokra szűkítjük.

---

* Lattmann Tamás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem jogtudományi tanszékének egyetemi adjunktusa, illetve az ELTE ÁJK nemzetközi jogi tanszékének tanársegédje. Elsődleges kutatási területe a nemzetközi humanitárius jog, illetve a modern terrorizmus, és az azzal szembeni fellépés nemzetközi jogra gyakorolt hatása.

Az embléma története

A tizenkilencedik századra alakult ki, és jelent meg a nemzetközi jogi gondolkodásban az igény arra, hogy a hadviselésre vonatkozó szabályokat az államok jogi kötelező erővel bíró szerződéses formákba foglalják. Ekkorra vált ugyanis minden szempontból nyilvánvalóvá, hogy a megváltozott hadviselési módszerek és eszközök¹ káros hatásaival szemben való védelemre nem elégségesek az addig ismert és alkalmazott jogi megoldások, illetve a felvilágosodás gondolati eredményeit nem lehetett más módon kikényszeríthetővé tenni. E korabeli gondolatok eredményei igen széles körűek voltak: a fegyveres konfliktusok által teremtett problémák széles spektrumát fogták át, az ellenségnek ártó, károk okozására alkalmas magatartások korlátozásának igényétől egészen az emberiség minimumát jelentő, a magatehetetlen sebesültek védelmét előíró kötelezettségek megteremtéséig.

Ugyanakkor az olyan elméleti gondolatoknak a gyakorlatba való átültetéséhez, mint például az emberiség elve, illetve a sebesültek gondozásának kötelezettsége, sok mindenre volt szükség. Egyrészt arra, hogy az államok tevőleges magatartásukkal részt vegyenek az ilyen elgondolások gyakorlati megvalósításában, ám a tizenkilencedik századi hadseregek túlnyomó többségében nem működött átfogó egészségügyi, vagy ápoló szolgálat, a létezőket pedig nem védték különleges jogi előírások. Másrészt pedig arra, hogy ha kell, akár tartózkodással is, de ne akadályozzák a társadalmakban eleve meglévő segítő magatartások eredményes megvalósulását, de a korabeli írott nemzetközi jogi rendszerben semmilyen védelmet nem élveztek a csaták sebesültjeiről esetleg gondoskodó, a harcokkal egyébként semmilyen kapcsolatban nem álló polgári lakosok.

Egy egységes, az államok által közös akarattal elfogadott embléma volt az, ami a fenti problémákra legalábbis részben megoldást jelenthetett. Először is jelzés-, másodsor pedig védelmi funkciót láthatott el. Jelezhette, hogy az azt viselő személyek, még ha hivatalosan az egyik hadviselő fél szolgálatában állnak is, tevékenységükkel nem elsősorban annak katonai érdekeit, hanem az államok egységes és közös akaratával felsőbbrendűnek kinevezett humanitárius célokat tartják szemük előtt.

E gondolatot elsőként Dr. Lucien Baudens vetette fel 1857-ben az 1854-1856 közötti krími háború során szerzett tapasztalatai alapján. Megvalósításhoz végül Henry Dunant és az 1863 februárjában Genfben először összeülő „Sebesült Katonákat Segítő Nemzetközi Bizottság”

¹ A hadviselés tizenkilencedik és tizenkilencedik századi radikális átalakulásáról lásd pl. MacGregor Knox: Tömegpolitika és nacionalizmus mint hadügyi forradalom: a francia forradalom, és ami utána következett; vagy

(az 1876-ban létrejövő, mai Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának elődje) illetve az ekkoriban a már meglévő jótékonyági és segélyegyletekre alapítva az 1863-as genfi diplomáciai konferencia határozatai² alapján a Bizottság irányítása alatt szerveződő nemzeti társaságok (azaz a mai Vöröskereszt³ vagy Vörös Félhold nemzeti társaságok) munkájára volt szükség. Az ma már az idő távlatából nem állapítható meg, hogy vajon a Bizottság mennyiben támaszkodott Baudens gondolataira.⁴

Ezt a jelzést és emblémát a hadijog mai napig tartó kodifikációs folyamat megnyitó, 1864-ben elfogadott első genfi egyezmény 7. cikke⁵ a következőképpen írja le:

„A kórházak, az ambulanciák és a betegszállítványok részére megkülönböztető és egyforma lobogó állapotot meg. (...)

Hasonlóképpen meg van engedve, hogy a semlegesített személyzet karszalagot viseljen, ennek kiszolgáltatása azonban a katonai hatóságot illeti.

A lobogón és a karszalagon fehér mezőben nyugvó vörös kereszt lesz.”

Az egyezmény 6. cikke e mellett a betegszállítványoknak semlegességet, az 5. cikk pedig a sebesülteknek segítséget nyújtó személyeknek védettséget biztosít.

A vörös kereszt az első olyan, a nemzetközi jog eszközével elfogadott, elismert embléma volt, mely alkalmas lehetett a fenti célok elérésére. Az 1864. augusztus 8. és 22. közötti genfi konferencián részt vevő államok (illetve az annak előkészítésén 1863 óta dolgozó Bizottság) magát az emblémát nem vallási megfontolások eredményeképpen választották ki, hiszen ezzel azt kockáztatták volna, hogy a keresztet vallási jelképként el nem fogadó államok nem ismerték volna el az emblémát, illetve az ahhoz kapcsolni szándékozott mentességeket, ami az egész jogalkotó folyamatot veszélybe sodorhatta volna. A fehér alapon nyugvó vörös kereszt emblémát a svájci lobogó színeinek megfordításával alakították ki, amivel a részes államok egyrészt az egyezmény létrehozására irányuló svájci erőfeszítések előtt kívántak

---

Peter Paret: Napóleon és a háború forradalma; In: Veszprémy László (szerk.): *A korai stratégiai gondolkodás*, Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó.

² Resolutions of the Geneva International Conference. Geneva, 26-29 October 1863. In: D.Schindler, J.Toman: *The Laws of Armed Conflicts*. Martinus Nijhoff Publisher, 1988, 230-231. o.

³ A mai Magyar Vöröskereszt 1881-ben jött létre Magyar Szent Korona Országai Vörös-Kereszt Egylete néven, melyet 1882-ben ismert el és fogadott a mozgalom tagjainak sorába a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága. Bővebben: http://www.ifrc.org/cgi/pdf_profile.pl?huprofile.pdf (letöltve: 2006. március 1.)

⁴ François Bugnion: Towards a comprehensive solution to the question of the emblem. In: *International Review of the Red Cross* No. 838. 427-478. o.

⁵ Az egyezményt Magyarországon kihirdette: 1911. évi XX. törvény a hadrakelt seregek sebesültjei és betegei sorsának javítása végett Genfben kötött egyezmények becikkelyezéséről.

tisztelegni,⁶ másrészt ugyanakkor a svájci lobogóban, a korabeli Európa egyetlen garantáltan semleges államának⁷ szimbólumában látták megtestesülni az egész jogalkotó gondolatsor egy legmeghatározóbb mögöttes elvi lényegét: a semlegességet.

Hogy az eredeti megfontolások nem vallási alapokon nyugodtak, azt egyértelműen bizonyítja, hogy a későbbiekben az eredeti gondolatot és célokat magukat maradéktalanul elfogadó, de az emblémát immár vitató Ottomán Birodalom 1865-ben még minden fenntartás nélkül csatlakozott az egyezményhez. Ám az 1876 és 1878 közötti orosz-török háborúban – nyilvánvaló politikai okokból – már bejelentette, hogy saját ambulanciái megjelölésére a továbbiakban a vörös félhold emblémát fogja alkalmazni, ami mellett természetesen tiszteletben fogja tartani az ellenoldal által alkalmazott vörös kereszt jelzést. Innentől fogva a török állami gyakorlat nem is változott. Ezt az egyoldalú állami döntést végül a genfi egyezményben részes államok és a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága ideiglenes jellegűként elfogadták, de a folyamat visszafordíthatatlanná alakult, amikor a „Sebesültek Megsegítésének Ottomán Társasága” (amelyet a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága 1868-ban ismert el, és amely addig a vörös keresztet használta) Konstantinápolyban bejelentette, hogy ő is a vörös félholdat tekinti jelképének. Ez annak volt aggasztó jele, hogy az embléma kérdése nem csupán az állami szinten válik problémássá, hanem a mozgalom igazi hajtóereje, az egyének, a nemzeti társaságok szintjén is. Ám ekkor az embléma kérdését a szervezet nem tervezte nemzetközi szerződés útján rendezni.

A további jogfejlődésben egy ideig nem is volt komoly előrelépés az emblémával kapcsolatban. Az ezután tető alá hozott nemzetközi szerződések elsődleges eredménye nem az újabb jelképek felállításában keresendő, hanem a meglévő és elfogadott, elvileg egy és egységes embléma erejének jogi tartalommal való feltöltésében. Az 1864-es genfi egyezmény felülvizsgálatának eredményeképpen megszülető 1906-os genfi egyezmény egy teljes fejezetet szentelt a „megkülönböztető jelvény” témájának, anélkül, hogy érdemben foglalkozott volna a vörös kereszt szimbólum mellett új jelképek elfogadásával. Sőt, a szerződés 18. cikkének szövegezéséből egyértelműnek tűnik, hogy nem csak hogy nem volt nyilvánvaló nemzetközi szándék újabb embléma elfogadására, de még a török „elhajlást” sem kívánják utólag

⁶ Ezt a gondolatot erősítette a későbbi 1906-os genfi egyezmény 18. cikke, illetve az 1929-es első genfi egyezmény 19. cikke is. Mind a kettő a „Svájc iránti tiszteletet” hangsúlyozza. Természetesen nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a szerződések megalkotásakor az emblémák problémája már jelentősebbé vált, mint volt a kezdeti időkben, így a részes államok, és különösen az emblémák számának növekedését határozottan ellenző Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága indokoltan látták e tényező nyomtatékosítását.

⁷ Svájc történelmében a semlegességet első alkalommal 1674-ben nyilvánította ki a Svájci Szövetségi Tanács (Tagsatzung). Az állam állandó semlegességét később megerősítették a napóleoni háborúkat lezáró 1815-ös bécsi konferencia résztvevő nagyhatalmai is.

elismerni. Ugyanerre a következtetésre juthatunk akár az eredetileg hiteles francia, vagy az angol, vagy a hivatalos magyar nyelvű szöveg vizsgálatával is (kiemelés tőlem):

„Par hommage pour la Suisse, le signe héraldique de la croix rouge sur fond blanc, formé par interversion des couleurs fédérales, est maintenu comme emblème et signe distinctif du service sanitaire des armées.”⁸

„Out of respect to Switzerland the heraldic emblem of the red cross on a white ground, formed by the reversal of the federal colors, is continued as the emblem and distinctive sign of the sanitary service of armies.”⁹

„Tiszteletből Svájc iránt, a szövetségi színek felcserélésével a fehér alapon nyugvó vöröskereszt címerképe lesz ezentúl is a hadseregek egészségügyi csapatainak jelképe és megkülönböztető jelvénye.”¹⁰

Ugyanakkor a már kiszabadult szellemet nem lehetett visszakényszeríteni a palackba. Törökország 1907. augusztus 24-én csatlakozott ugyan a szerződéshez, de a 18. cikkhez olyan tartalmú fenntartást fűzött, aminek értelmében a vörös félholdat alkalmazza továbbra is jelképként.¹¹ Perzsia (Irán) pedig, amely a vörös oroszlán és a nap emblémát (ami saját állami jelképe volt) kívánta alkalmazni, nem is erősítette meg a szerződést, csupán aláírta azt. Ellenkezésének oka az volt, hogy mind az orosz, mind pedig az ottomán birodalom politikai riválisának számított, és így sem a keresztet, sem pedig a félholdat nem akarta elfogadni (a Vörös Oroszlán és a Nap Társaságot csak később, 1922-ben állította fel Ahmed Sah Qajar egy rendelettel). Később pedig Egyiptom volt az állam, amelyik a szerződéshez történő 1923 december 17-i csatlakozása alkalmával a törökökéhez nagyon hasonló fenntartást tett, azaz a vörös félholdat tekintette saját alkalmazásában megkülönböztető jelzésnek,¹² aminek okai között nyilván előkelő helyen van az a tény, hogy Egyiptomban már 1912-ben létrejött a Vörös Félhold Társaság az olasz-líbiai háború alatt (igaz, azt egészen az 1929-es genfi egyezmény elfogadásáig nem is ismerte el a mozgalom).

Ám ha az 1906-os egyezménynek nem is sikerült megoldania az emblémák szaporodásának problémáját, jelentős eredményei vannak abban, hogy a magára az emblémára vonatkozó szabályok köre jelentősen bővült. Kimerítően szabályozták a szerződésben annak katonai, illetve civil egészségügyi használatának módját, nem

⁸ A szöveg forrása: *Actes de la Conférence de Révision, réunie à Genève du 11 juin au 6 juillet 1906*. Genf, 1906, 277-293 o.

⁹ A szöveg forrása: D.Schindler, J.Toman, id. mű, 301-310. o.

¹⁰ Az egyezményt Magyarországon kihirdette: 1911. évi XX. törvény a hadrakelt seregek sebesültjei és betegei sorsának javítása végett Genfben kötött egyezmények becikkelyezéséről.

¹¹ D.Schindler, J.Toman, id. mű, 312. o.

¹² *LNTS*, Vol. 19, 293. o.

megfelelkezve az olyan esetről sem, ha egy, a hadviselő felekkel szemben semleges állam segítő egyesülete kíván a harcok során emberbarát tevékenységet folytatni az embléma védelme alatt. Egyértelmű tiltásnak vetették alá az egyezményes szimbólum egészségügyi célokon túli más jellegű állami felhasználását:

„A fehér alapon nyugvó vörös kereszt jelképe és a Vörös Kereszt vagy Genfi Kereszt szavak sem béke, sem háború idején nem használhatók másra, mint arra, hogy védelmezzék és megjelöljék azokat az egészségügyi alakzatokat és intézeteket, továbbá azt a személyzetet és azokat az anyagszereket, a melyek az Egyezmény védelme alá tartoznak.”¹³

Ami mindenképpen fontos újdonságot jelentett, hogy az államok felismerték az elfogadott emblémának nem csak morális, hanem anyagi jellegű értékét is, illetve azt, hogy annak az eredeti célokkal nem teljesen összeférhető esetleges használata hosszú távon a szimbólum morális értékvesztéséhez vezethet. Emiatt az államok a szerződésben vállalták, hogy saját területükön biztosítják a jelkép jogi eszközökkel való védelmét, azaz nem csak saját maguk cselekvési szabadságát korlátozzák a szimbólummal kapcsolatban, hanem azt sem engedik, hogy azt akár a kereskedelmi, akár a magánszféra olyan célra használja fel, ami ellentétes az eredeti célkitűzésekkel. Ez az előírás magában foglalta a szabadalmi és egyéb tilalmakat is:

„Azok az aláíró kormányok, amelyeknek törvényei nem volnának már most is megfelelők, kötelezik magukat arra, hogy (...) mindenkor megakadályozhassák a Vörös Kereszt vagy a Genfi Kereszt jelképnek vagy elnevezésnek különösen kereskedelmi célból gyári vagy kereskedelmi jegyeken magánosok vagy oly más társulatok által való használatát, amelyeknek erre a jelen Egyezmény értelmében joguk nincsen. (...) Ettől a joghatálytól kezdve nem lehet többé oly gyári vagy kereskedelmi jegyet szerezni, amely a tilalomba ütközik.”¹⁴

Ugyanígy komoly előrelépés az 1864-es egyezmény előírásaihoz képest, hogy a szerződésben részes államok megállapodtak az embléma büntetőjogi védelmében is. Az egyezmény szabályai alapján az államok vállalták, hogy azonos módon fogják büntetni az emblémával való visszaéléseket, mintha azokat a katonai jelvényekkel, egyenruhával követték volna el. Ezzel lényegét tekintve az államok a vörös kereszt emblémának ugyanazt a súlyt és jelentőséget biztosították, mint a saját fegyveres erőik jelzéseinek.¹⁵

¹³ 23. cikk.

¹⁴ Uo. 27. cikk.

¹⁵ Uo. 28. cikk.

Ez a különleges, a hadviselés során is fennálló védelmi igény, illetve egyenlő súly megjelent az 1899-ben és 1907-ben, a hágai konferenciákon kidolgozott szerződésekből is, nevezetesen az 1899-es második és az 1907-es negyedik hágai egyezményhez csatolt hadviselési szabályzatokban.¹⁶ E dokumentumok, mint a hadviselés jogának „hágai ágának” alapító szerződésai a mai napig hatályban vannak, és azok kötelező ereje azokra az államokra is kiterjed szokásjogi természetüknél fogva, amelyek azoknak egyébként nem részesei. Ezt a kötelező erőt már 1946-ban elismerte a nürnbergi, majd 1948-ban a tokiói törvényszék is.¹⁷ E szabályzatok 23. cikke, mely különleges tilalmakat ír le, az f) pont alatt tartalmazza az ellenséges, illetve a hadijog által ismert jelzésekkel való visszaélés tilalmát:

„A külön egyezményekkel megállapított tilalmakon felül tilos nevezetesen:
(...)
f) a békekövetek zászlajával, az ellenség zászlajával vagy ennek hadi jelvényeivel és egyenruhájával vagy a Genfi Egyezmény megkülönböztető jelvényével visszaélni”

A cikk szövegezése egyértelművé teszi, hogy a megkülönböztető jelzésnek kijáró védelmet a szabályzat nem tartja fenn kizárólagosan a vörös kereszt emblémának, hanem a „Genfi Egyezmény” által megjelölt – tulajdonképpen bármilyen – jelkép vonatkozásában értelmezhetőnek tekinti. A szerződés létrehozásakor természetesen csak egy ilyen embléma volt, ez pedig a hatályban lévő genfi egyezmény értelmében a vörös kereszt volt. Ám mivel Törökország 1907-ben a már fentebb is említett fenntartással csatlakozott az 1906-os genfi egyezményhez (ami 1907-ben hatályba is lépett), és ez ellen a fenntartással szemben senki nem jelentett be kizáró kifogást, megállapíthatjuk, hogy e hágai egyezmény hatályba lépésekor (azaz 1910-ben) a „Genfi Egyezmény megkülönböztető jelvénye” kifejezés alatt már értelmezhető volt a vörös félhold embléma is az olyan konfliktusokban, melyekben az egyik oldalon Törökország volt a hadviselő fél. Ezzel a megoldással az 1899-es és 1907-es hágai egyezmények lényegében elkerülték az embléma meghatározásának, a használható emblémák korlátozásának problémáját, ráhagyva azt a genfi egyezményekre.

Ebben a kérdésben a fordulópontot az 1929-ben elfogadott újabb genfi egyezmények¹⁸ (egészen pontosan az 1929-es első genfi egyezmény¹⁹) jelentették. Ez a dokumentum is önálló

¹⁶ Az egyezményeket Magyarországon kihirdette: 1913. évi XLIII. törvény az első két nemzetközi békeértekezleten megállapított több egyezmény és nyilatkozat becikkelyezése tárgyában.

¹⁷ *AJIL*, Vol. 41, 1947, 248-249 o.

¹⁸ Az egyezményeket Magyarországon kihirdette: 1936. évi XXX. törvénycikk a hadrakelt seregek sebesültjei és betegei helyzetének javítása és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában Genfben 1929. évi július hó 27. napján kelt egyezmények becikkelyezéséről.

¹⁹ Az 1929-es genfi egyezmények esetében történt meg először, hogy egyszerre nem egységes dokumentum született, hanem szabályozási tárgykör mentén külön szerződés – ami egybeesett a hadifoglyokra vonatkozó szabályok első

fejezetet szentel az ismertető jelzés kérdésének. Mivel ekkor már több állam (Törökország, Egyiptom, Irán) esetében a gyakorlatban is alkalmazásra kerültek a vörös félhold, valamint vörös oroszlán és nap emblémák, az első egyezmény 19. cikke immár elfogadja ezeket a jeleket is a vöröskereszt mellett. Ugyanakkor a szerződés szövegének elemzésével megállapíthatjuk, hogy az ezt a lehetőséget elvileg csak azon államok számára tartja fenn, melyek ezeket az emblémákat eddig is használták:

„Svájc iránti tiszteletből a szövetségi színek felcserélésével létesített címerkép, azaz fehér alapon nyugvó vöröskereszt, megmarad a hadsereg egészségügyi szolgálatának jelképeként és ismertetőjelként.

Azoknál az országoknál azonban, amelyek már a vöröskereszt helyett a vörös félholdat vagy a vörös oroszlánt és napot használják fehér alapon ismertetőjelként, ezek a jelvények a jelen egyezmény értelmében elfogadtatnak.”²⁰

A szerződés egyebekben az 1906-os genfi egyezményhez hasonló módon szabályozza az embléma használatának lehetőségeit, illetve módszereit (lobogón, karszalagon, igazoló iratokon). Új elemként írja elő a láthatósággal kapcsolatos fontos követelményeket.²¹ Az újonnan elfogadott emblémák védelmére a szerződés az 1906-os genfi egyezményben megismert előírásokat tartalmazza, az új emblémákra kiterjesztő módon.²²

Az embléma magánérdekekkel szemben való védelmével kapcsolatban a szerződés további kötelezettséget állított fel a részes államok számára. A szimbólum védelme mellett az egyezmény – öt év türelmi idő megengedésével – előírja, hogy az államok kötelesek fellépni minden „utánzás jellegű” jelnek és elnevezésnek akár üzleti, akár egyéb célú alkalmazásával szemben – e szabályt immár természetesen megfelelően alkalmazva a vörös félhold és a vörös oroszlán és nap emblémák tekintetében is.²³

Ezzel egyidejűleg ugyanakkor az egyezményeket megállapító konferencia kijelentette, hogy új emblémákat a jövőben nem kíván már elfogadni.

önálló nemzetközi szerződésbe foglalásával. Ugyanis az 1929-es első genfi egyezmény a „hadrakelt seregek sebesültjei és betegek helyzetének javításáról”, a második pedig „a hadifoglyokkal való bánásmódról” szólt.

²⁰ Genfi egyezmény a hadrakelt seregek sebesültjei és betegek helyzetének javítására, 19. cikk.

²¹ Uo. 22. cikk, 3. bek.

²² Uo. 24. cikk.

²³ Uo. 28. cikk.

A jelenleg hatályos szabályozás

A nemzetközi humanitárius jog mai alapját képező, 1949-ben elfogadott négy genfi egyezmény²⁴ a második világháború tapasztalataiból kiindulva újraalkotta a nemzetközi humanitárius jog alapvető szabályait. Mivel az 1929-es genfi egyezmény már szabályozta a szóba jöhető emblémákat, sem a részes államok, sem pedig a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága nem pártolta újabb emblémák, mint például az izraeli nemzeti társaság által használt, és az Izrael állam által javasolt vörös Dávid-csillag elfogadását, illetve más államok egyéb kezdeményezéseit – melyeket bővebben a következő részben tárgyalunk.

Az 1949-es első genfi egyezmény VII. fejezete szól a megkülönböztető jelzészről. Jogi erővel bíró emblémaként a szerződés a vörös keresztet, illetve az azt alkalmazó államok esetében a vörös félholdat, illetve a vörös oroszlán és a nap jelképet ismeri el – az 1929-es egyezmény előírásainak szinte szó szerinti megismétlésével.²⁵

Vörös kereszt

Vörös félhold

Vörös oroszlán

Az embléma használati módjaival kapcsolatban újszerű, az eddigiektől eltérő szabályokat a szerződések nem állapítanak meg, viszont találhatunk technikai jellegű újdonságokat. Az első egyezmény továbbra is részletesen, és a korábbi egyezményekből már megismertekkel nagyjából azonos módon szabályozza annak az egészségügyi személyzet által való használatának módját.²⁶ Új eredményként jelentkezik ugyanakkor, hogy az egyezmény kötelező erővel írta elő az egészségügyi személyzetnek önálló személyazonosító igazolvánnyal való ellátását, és meghatározta az ilyen igazolványok kötelező minimális formai és tartalmi

²⁴ Magyarországon kihirdette őket: 1954. évi 32. tvr., közzétette: 2000/17., 2000/18., 2000/19. és 2000/16. Nemzetközi Szerződés a külügyminisztertől. A négy szerződés a következő szabályozási területek mentén lett felépítve: az első a „hadrakelt seregek sebesültjei és betegek helyzetének javítását” célozza, a második a „tengeri haderők sebesültjei, betegek és hajótöröttek helyzetének javítását”, a harmadik a „hadifoglyokkal való bánásmódot” szabályozza, a negyedik pedig a „polgári lakosság háború idején való védelmére” állapít meg előírásokat.

²⁵ A hadrakelt fegyveres erők sebesültjei és betegek helyzetének javítására vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt egyezmény (az 1949-es első genfi egyezmény), 38. cikk.

²⁶ Uo. 39-43. cikk.

kellékeit.²⁷ Erre a korábbi egyezményekben nem került sor, az 1929-es egyezményt megalkotó konferencia záró nyilatkozatai között azonban már megtaláljuk az erre irányuló igényt.²⁸ Az 1949-es első egyezmény a fentiekén túlmenően nem ír elő kötelező formát, ám annak II. melléklete egy olyan – jogilag nem kötelező erejű – mintát ad a részes államoknak, mely minden szempontból megfelel az egyezmény előírásainak. Ezen az igazolványon, illetve az ilyen célú igazolványokon az egyezmény értelmében a megkülönböztető jelzést fel kell tüntetni.

Először ekkor került nemzetközi szerződésben szabályozásra az, hogy az egyes nemzeti társaságok, egyesületek milyen módon viselhetik és használhatják az emblémákat saját, békeidős tevékenységük során – ezzel válik el egymástól immáron az államok által is hivatalosan elismert módon az emblémák háborús és békeidős, valamint a Vöröskereszt nemzetközi és nemzeti szintjén való használata, ami nyilvánvalóan újabb potenciális veszélyeket hordozott magában. Ezért az egyezmény maga is korlátozza a nemzeti társaságok ilyen jogait azzal, hogy a megkülönböztető jelzés háborús időkben történő bizonyos fajta alkalmazását (karszalagon vagy háztetőre kiterítve, melyek egyértelműen védő jellegű alkalmazást jelentenek) egyszerűen megtiltja számukra – fenntartva azt kizárólag a Vöröskereszt nemzetközi szervezetei, illetve az államok számára. Ugyanakkor az embléma használatának kérdését általánosságban a Vöröskereszt intézményeinek saját belátására bízta, amikor arra hivatkozik, hogy a békeidőben az embléma használatának meg kell felelnie a Vöröskereszt saját nemzetközi szervezeti egyeztetései eredményeképpen elfogadott alapelveknek.²⁹

Az egyezmény által elismert megkülönböztető jelzések, emblémák védelmére is találunk természetesen szabályokat, melyekkel a részes államok azt próbálják meg biztosítani, hogy ezek a jelképek ne legyenek más célokra felhasználhatók, mint amire eredetileg is szánták őket. Mivel ezeknek a jelképeknek mindegyike már az legalább az 1929-es egyezmény óta hivatalosan is ismert volt, az 1949-es egyezmény immár türelmi idő engedése nélkül (kivéve azokat az államokat, akik nem voltak részesei az 1929-es egyezménynek, az ő esetükben három év türelmi időt hagy az egyezmény) és általánosságban megtiltotta e jelképek alkalmazását, függetlenül attól, hogy az alkalmazásnak mi a célja. A részes államok konkrét jogalkotási kötelezettséget is vállalnak e szabály érvényesítése érdekében, amennyiben a hatályos

²⁷ Uo. 40. cikk.

²⁸ IV. határozat, forrás: 1936. évi XXX. törvénycikk a hadrakelt seregek sebesültjei és betegek helyzetének javítása és a hadifoglyokkal való bánásmód tárgyában Genfben 1929. évi július hó 27. napján kelt egyezmények becikkelyezéséről.

szabályaik nem lennének alkalmasak annak biztosítására.³⁰ E szabályok értelmében például egyértelműen jogellenes a magán egészségügyi ellátások a vörös kereszt emblémájával történő hirdetése.

A megkülönböztető jelzésnek a tengeri hadviselés során való alkalmazására az 1949-es második genfi egyezmény ad újszerű szabályokat. Nyilván a jelzés az általános szabályoknak megfelelően használható, de az egyezmény először írja le kimerítően, hogy milyen kritériumoknak kell megfelelniük az úgynevezett kórházhajóknak, azaz az olyan hajóknak, melyeket a hadviselő felek, a Vöröskereszt, annak nemzeti szervezetei, vagy bárki más külön és kizárólag csak azért hoz létre, hogy sebesülteket, betegeket és hajótörötteket segítsen, kezeljen és szállítson. Ezek számára a hadijog általános szabályai eddig is egyértelműen védeltséget biztosítottak, ebben az egyezményben azonban a megkülönböztető jelzés használatának különleges, ám a cél ismeretében mindenképpen helytálló módjait fektették le az államok. Az elsődleges cél az ilyen esetben, hogy a láthatóság és a felismerhetőség minél jobban biztosítható legyen, ennek érdekében az egyezmény az ilyen hajókra, annak mentőcsónakjaira általánosságban azt írja elő, hogy teljes felületüket fehérre fessék, a hajó oldalain és a vízszintes felületeken pedig jól látható, nagy méretben helyezték el a megkülönböztető jelzést. E mellett e jelzést a lehető legmagasabb ponton elhelyezett lobogón is szerepeltetni kell, de e mellett természetesen – az általános tengerészeti szabályoknak megfelelően – a saját nemzeti lobogójukat is láthatóan el kell helyezni.³¹

USNS Mercy (forrás: www.pacom.mil)

²⁹ A hadrakelt fegyveres erők sebesültjei és betegei helyzetének javítására vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt egyezmény (az 1949-es első genfi egyezmény), 44. cikk.

³⁰ Uo. 53-54. cikk.

³¹ A tengeri haderők sebesültjei, betegei és hajótöröttei helyzetének javítására vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt egyezmény, 43. cikk.

A polgári lakosság védelmét célzó negyedik genfi egyezmény (hasonlóképpen az első genfi egyezmény ilyen jellegű előírásához) a megkülönböztető jelzés felhasználásnak egy újabb módját ismeri el, nevezetesen, hogy a kizárólag a sebesültek és a betegek részére fenntartott övezeteket is meg lehet jelölni ezekkel az emblémákkal – amennyiben a hadviselő feleknek sikerül megállapodniuk ilyenek kialakításában.³²

A négy genfi egyezmény általánosságban az embléma, illetve az annak védelme alatt álló személyek vagy objektumok elleni támadásokat súlyos jogsértésnek minősíti – ám magának az emblémának a jogellenes felhasználását nem. Ez azt jelenti, hogy a részes államoknak az egyezményekből fakadó kötelességük az ilyen cselekményekkel szemben a saját büntetőjogi eszközeikkel eljárni, vagy az ilyen cselekmények gyanúsítottjait kiadni – mivel maguk az egyezmények nem írnak elő konkrét felelősségre vonásra irányuló eljárást.³³ Ennek következménye tehát az, hogy a részes államoknak kell a saját jogalkotó munkájukkal megalkotni azokat a részletes szabályokat, melyek erre alkalmasak. Magyarországon például ennek megfelelően az azóta már hatályon kívül helyezett, a második világháború utáni első átfogó büntető törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény 141. § tartalmazta a „Visszaélés a vöröskereszttel” büntetést, mely ugyanakkor egyszerre fedt nem csak a vöröskereszt embléma elleni támadásnak, hanem már (ami a jelen tanulmány szempontjából igazán fontos) annak jogellenes használatának a büntetendőségét is.³⁴ Ez a szabályozás előremutató volt, mert mint láthatjuk, az egyezmények előírásán túlmenően a jogellenes támadással azonos módon rendelte büntetni az emblémák jogellenes felhasználását is. Ugyanakkor a törvény betűje nem állt teljesen összhangban az egyezményekkel, mert csak a vöröskereszt emblémát tekintette védett jelvénynek.

Az 1949-es genfi egyezményeket, illetve a hadviselés jogára vonatkozó előírásokat az államok az 1977-es két kiegészítő jegyzőkönyv segítségével kísérelték meg megreformálni az addig eltelt majdnem harminc év tapasztalatainak fényében.³⁵ A jegyzőkönyvek különleges jelentőségével itt és most nem foglalkozunk, vizsgálatunkat csak az emblémára vonatkozó

³² A polgári lakosság háború idején való védelmére vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt egyezmény, I. melléklet 6. cikk.

³³ Ezt az előírást az első egyezmény 49., a második egyezmény 51., a harmadik egyezmény 130. és a negyedik egyezmény 147. cikke tartalmazza, lényegében azonos szövegezéssel.

³⁴ A tényállás a következő: „Aki a vöröskereszt jelvényével visszaél, vagy annak oltalma alatt álló személlyel vagy dologgal szemben erőszakos cselekményt követ el, egy évig, háború idején hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

³⁵ Ezeket a jegyzőkönyveket Magyarországon kihirdette: 1989. évi 20. törvényerejű rendelet. Az első jegyzőkönyv „Az 1949. augusztus 12-én Genfben kötött Egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló, Genfben 1977. június 8-án kelt I. Jegyzőkönyv”, a második pedig „Az 1949. augusztus 12-én Genfben kötött Egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak

szabályokra szűkítenénk. Ennek tekintetében sok komoly újdonság nem született. A két jegyzőkönyv csak az 1929-es és az 1949-es egyezményekben megjelölt három emblémát ismeri el megkülönböztető jelvényként, így az embléma vonatkozásában az első kiegészítő jegyzőkönyv nem jelentett előrelépést az egyezményekhez képest a nemzetközi fegyveres konfliktusok területén. Ugyanakkor a 38. cikk megfogalmazásából látszik, hogy a jegyzőkönyv elviekben nem zárja ki a három hivatalosan elismert jelvény mellett más, esetlegesen elfogadott jelvények védelmét sem, azaz nyitva hagyja a jogi védelem lehetőségét az esetleges jövőben elfogadott jelvények számára:

„Tilos rendeltetésellenesen használni a Vöröskereszt, Vörös Félhold, Vörös Oroszlán és Nap megkülönböztető jelvényt, illetve az Egyezményekben és a jelen Jegyzőkönyvben megjelölt egyéb jelvényeket, jeleket, vagy jelzéseket. Fegyveres összeütközés során ugyancsak tilos szándékosan visszaélni más nemzetközileg elismert védőjelvények, -jelek, és -jelzések használatával, a fegyverszüneti zászlót is ideértve, valamint a kulturális javak védelmére szolgáló jelvényvel.”³⁶

Az első jegyzőkönyv ebben az alkalmazási körben két irányban erősíti a megkülönböztető jelvényekre az eddigi szerződésekben, nevezetesen az 1899-es és 1907-es hágai szabályzatokban lefektetett, az emblémára vonatkozó előírásokat: egyrészt szigorítja a jelvények nem rendeltetészerű alkalmazására vonatkozó szabályokat, másrészt komoly újdonságokat jelenít meg a jelvények mellett a különböző, az azonosítást megkönnyítő, megkülönböztető jelzésekre (fényjelzések, rádiójelzések stb.) vonatkozó előírások területén.

A jogellenes, megtévesztő alkalmazás tilalmát már a fent említett, korai hadviselési szabályzatok is kimondták, melyet a fentebb tárgyalt módon megerősítettek az 1949-es egyezmények is. A jegyzőkönyv az 1949-es egyezmények előírásait szigorítva, a súlyos jogsértések körébe vonja a megkülönböztető jelvényekkel való visszaélést, ami azzal a következménnyel jár, hogy az államoknak ezeket ugyanúgy büntetniük kell, mint az azok által védett objektumok vagy személyek elleni támadást.³⁷ Magyarországon az 1961. évi büntető törvénykönyvet leváltó, mai napig hatályban lévő, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 164. § alatt a „Visszaélés a vöröskereszttel” büntett az előző törvényhez képest átalakított, de a törvény hatályba lépése óta változatlan szövege lényegében megfelel ennek az előírásnak (annak ellenére, hogy Magyarország hivatalosan csak 1989-ben erősítette meg a

---

védelméről szóló, Genfben 1977. június 8-án kelt II. Jegyzőkönyv” címet viseli. A két cím közötti különbségből egyértelműen látszik a két szerződés tárgya közötti különbség.

³⁶ Az 1949. augusztus 12-én Genfben kötött Egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló, Genfben 1977. június 8-án kelt I. Jegyzőkönyv, 38. cikk 1. bek.

³⁷ Uo. 85. cikk 3. bek. f) pont.

jegyzőkönyvet).³⁸ Sajnálatos fogyatékosága ugyanakkor a magyar jogi szabályozásnak, hogy a békeidős alkalmazás területén nem nyújt az emblémáknak teljes körű jogi védelmet, ami miatt hazánkban jelenleg is tapasztalható problémák.

A megkülönböztetéssel kapcsolatban a jegyzőkönyv első melléklete vezet be új szabályokat, melyek elsődleges célja annak elősegítése, hogy a megváltozott, műszakilag előrehaladott, egyre inkább technikai jellegűvé váló hadviselés során az embléma által védett személyek és objektumok védettsége a pontos azonosítás útján biztosítható legyen. A melléklet meghatározza az emblémák formáját, és azok elhelyezésének, feltüntetésének módját, de ezek a szabályok nem vezetnek be különösebb újdonságokat a genfi egyezmények előírásaihoz képest.³⁹ Ám ezek mellett ebben a mellékletben a részes államok az egészségügyi alakulatok és szállítóeszközök vonatkozásában fény-, rádió- és elektronikus azonosító jelzésekben állapodtak meg, melyekhez háttér-szabályokként a már egyébként kialakított nemzetközi szervezeteket, és az azok körében kialakított szabályokat rendelték alkalmazni. Így például a Nemzetközi Polgári Repülésügyi Szervezet (ICAO) 9051. számú Repülési Technikai Szabályzatát, a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (IMO) Nemzetközi Jelzésgyűjteményét, a Nemzetközi Távközlési Unió (ITV) Rádiószabályzatát, valamint maga a melléklet állapítja meg az ilyen szállítmányoknak, járműveknek fenntartott határértékeket, adatokat, illetve a felek nemzetközi együttműködési kötelezettségét írja elő az ilyenek közlésének tekintetében, bizonyos esetekben pedig a fent említett szervezetek valamelyikének igénybevételét.⁴⁰

Megállapíthatjuk tehát, hogy a nemzetközi fegyveres konfliktusok területén a megkülönböztető jelvények, az emblémák védelmére – mind a támadások alól való mentesítés, mind pedig azok nem rendeltetésszerű és nem jogosult használatával kapcsolatosan az 1977-es szabályozás az első jegyzőkönyvvel bezárólag egy koherens rendszert alakított ki. Ma pedig már – ahhoz az időszakhoz képest – különösen könnyű helyzetben vagyunk, ha meg akarjuk állapítani az irányadó jog kötelező tartalmát. Az 1949-es egyezményeknek és az első jegyzőkönyvnek az emblémákkal kapcsolatos előírásainak legnagyobb részével (mind az azok támadásával, mind pedig azok jogellenes felhasználásával kapcsolatosakkal) kapcsolatban kijelenthetjük, hogy azok szokásjogi erejüknél fogva mindenképpen kötelező szabályt

³⁸ A tényállás a következő: „Aki háború idején a vöröskereszt (vörös félhold, vörös oroszlán és nap) jelvényével avagy hasonló célt szolgáló és nemzetközileg elismert más jelvénnel vagy jelzessel visszaél, vagy ezek oltalma alatt álló személlyel vagy dologgal szemben erőszakos cselekményt követ el, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

³⁹ Az 1949. augusztus 12-én Genfben kötött Egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló, Genfben 1977. június 8-án kelt I. Jegyzőkönyv, I. Számú Melléklet, 4. és 5. cikk.

⁴⁰ Uo. 6., 7., 8., 9. cikk.

jelentenek.⁴¹ A Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma is háborús bűncselekménynek minősíti az ilyen magatartásokat.⁴²

A nem nemzetközi fegyveres konfliktusok esetén ugyanakkor önmagában már az is lényeges újításnak számított, hogy a második jegyzőkönyv a megkülönböztető jelvényeknek jogi erőt biztosít, és a nemzetközi konfliktusokéhoz képest minimális szabályokat állapít meg.⁴³ Ezzel ugyanis sikerült a belső fegyveres összeütközésekre irányadó szabályok közé is beilleszteni egy olyan jogalkotási eredményt, amit korábban csak a nemzetközi konfliktusokban lehetett értelmezni. Az 1949-es genfi egyezmények, illetve azoknak a nem nemzetközi fegyveres összeütközésekre vonatkozó közös 3. cikke ugyanis ezt csak lehetőségként állapította meg, de nem írta elő kötelező szabályként a felek számára. Ez a cikk a következő megfogalmazást alkalmazta: „Az összeütköző Felek továbbá igyekezni fognak külön megállapodások útján egészben vagy részben hatályba léptetni a jelen Egyezmény egyéb rendelkezéseit is.” Amennyiben létrejött a felek ilyen megállapodása, úgy elméletileg lehetségessé vált az egyezménynek az emblémákra vonatkozó szabályainak alkalmazása, de ha ilyen megállapodás nem született, csak az egyezmény előírásai értelmében nem keletkezett ilyen kötelezettség. Ez természetesen nem azt jelentette, hogy az embléma, illetve annak viselője támadás célpontja lehetett, hiszen ha magatartásával erre nem adott okot, úgy a maga a 3. cikk előírásai is tiltották támadását, ám ebben az esetben nem a megkülönböztető jelvénynek biztosított erő, hanem az egyezmény szabálya védte a személyt.

Azzal, hogy a második jegyzőkönyv elismerte az emblémákat, az azokhoz kapcsolódó olyan további jogi lehetőségek előtt is utat nyitott, mint például a korábban jogi értelemben csak a nemzetközi konfliktusokból ismert hitszegő módon való támadás elkövethetősége egy nem nemzetközi fegyveres konfliktus során.⁴⁴ A mai jogi gondolkodásban ismét egyszerűbb a dolgunk: ma már kialakult az álláspont, mely szerint ez az előírás szokásjogi erejénél fogva mindenképpen kötelező.⁴⁵ E mellett a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma is háborús

⁴¹ Az ellenük intézett támadások szokásjogi tilalmáról ld. bővebben: Henckaerts/Doswald-Becks: *Customary International Humanitarian Law*. Cambridge, 2005, Cambridge University Press, Vol. 1., 103. o.; a jogellenes felhasználással kapcsolatos szokásjogi tilalomról ld. bővebben: Uo. 207. o.

⁴² Az ellenük intézett támadás, illetve azok jogellenes felhasználásának büntetéséről ld. a Római Statútum vonatkozó cikkeit: Art. 8. 2. (b) (xxiv) „Intentionally directing attacks against buildings, material, medical units and transport, and personnel using the distinctive emblems of the Geneva Conventions in conformity with international law”, Art. 8. 2. (b) (vii) „Making improper use of a flag of truce, of the flag or of the military insignia and uniform of the enemy or of the United Nations, as well as of the distinctive emblems of the Geneva Conventions, resulting in death or serious personal injury”; a szövegek forrása: Knut Dörmann: *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*. Cambridge, 2003, Cambridge University Press, 193. és 349. o.

⁴³ Az 1949. augusztus 12-én Genfben kötött Egyezményeket kiegészítő és a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló, Genfben 1977. június 8-án kelt II. Jegyzőkönyv, 12. cikk.

⁴⁴ Ld. különösen uo. 2. és 3. mondat.

⁴⁵ Henckaerts/Doswald-Becks, id. mű 81. o.

bűncselekménynek tekinti az ilyen magatartást nem csak egy nemzetközi, hanem egy nemzetközi konfliktus keretében is.⁴⁶ Ám 1977-ben ennek a konkrét szabálynak a szerződésbe foglalása különösen újszerű és jelentős volt.

A jelenlegi helyzettel kapcsolatban mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a vörös orosz lán embléma a vonatkozó nemzetközi szerződésekben jelenleg csak „üres jog”. Az azt alkalmazó Irán ugyanis a sah uralmának megdöntése után, 1980-ban úgy döntött, hogy csatlakozik a vörös félhold emblémát használó államok csoportjához, ennek megfelelően nemzeti társasága is azt fogja használni. Ugyanakkor az ezt közlő diplomáciai értesítésben fenntartotta magának a jogot arra, hogy újra alkalmazza az orosz lános emblémát is, így az formálisan még mindig kötelező.⁴⁷

Az emblémákra egyébként a fent említett nemzetközi szerződésekben felül vonatkoznak továbbá a Vöröskereszt, illetve a nemzeti társaságok nemzetközi szerveződéseinek különféle fórumain elfogadott döntések, határozatok is, de ezekkel a jelen tanulmány keretében nem foglalkoznánk bővebben. Ezek egyébként általában arra szolgálnak, hogy a nemzetközi szerződések által adott előírásokat a Vöröskereszt szervezetén belül, a szervezetre nézve kötelező normatív szabályokká alakítsák, így ezek nem jelentenek újdonságot. Amit érdemes megemlíteni, hogy például 1982-ben a Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Nemzetközi Föderációja saját jelképként a fehér alapon együttesen nyugvó vöröskereszt és félhold emblémát fogadta el. Ugyanakkor a nemzetközi jog, különösen pedig a nemzetközi humanitárius jog védő jellegű előírásainak szempontjából ezek a határozatok nem relevánsak.

El nem fogadott emblémák

Mint láthatjuk, előfordul, hogy az államok az emblémához valamilyen olyan tartalmat kötnek, amihez annak eredetileg semmi köze nem volt – tipikus példája ennek az eredeti vörös kereszt emblémának a keresztény valláshoz való kapcsolása. Emiatt több állam próbálkozott különböző újabb és újabb emblémák elfogadtatásával, de ezek a kísérletek sorra elbuktak a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának (valamint a különböző nemzeti társaságok), illetve az egyezmények részes államainak ellenállásán. Az emblémák megsokszorozódásával szemben súlyos érvek hozhatók fel, melyek között a legfontosabb, hogy a védő emblémák ereje az

⁴⁶ Római Statútum, Art 8. 2. (e) (ii) „Intentionally directing attacks against buildings, material, medical units and transport, and personnel using the distinctive emblems of the Geneva Conventions in conformity with international law”; a szöveg forrása: Knut Dörmann, id. mű 447. o.

⁴⁷ Adoption of the red crescent by the Islamic Republic of Iran. In: *International Review of the Red Cross*, No. 219, 316-317. o.

emblémák számának növekedésével fokozatosan gyengül. Az pedig nehezen vállalható és kilátástalan helyzetbe hozná a Vöröskereszt szervezetét is, ha önkényeskedőnek tűnő módon kezdene válogatni a különböző javaslatok között. Ezért az 1929-es egyezmények elfogadása óta nem is ismertek el semmilyen más emblémát.

Pedig voltak ilyen kísérletek, nem is kis számmal. Japánban például felmerült, hogy emblémaként az 1877-ben felállt „Hakuaisha” nevű, a nemzeti vöröskereszt társaságoknak megfelelő tevékenységet ellátó szervezet emblémáját használják, de ezt végül elvetették, és a vörös kereszt embléma felvétele után a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága elismerte a szervezetet.⁴⁸ Ezzel megközelítőleg egyidejűleg Sziámban (a mai Thaiföldön) 1885-ben a királyi család nőtagjai közbenjárására a király létrehozta a „Sapa Unalom Daeng” nevű segélyegyletet, mely a nemzeti vöröskereszt társaságokra jellemző feladatokat látta el, és amely 1906-ig próbálta elismertetni eredeti emblémáját, a vörös kereszt és a vörös láng

kombinációját, de végül megmaradt a keresztnél.⁴⁹ 1936-ban Afganisztán javasolta a fehér alapon vörös boltív vagy mecset embléma elismerését, és ekkoriban kezdett próbálkozni a palesztinai Magen David Adom társaság is a vörös Dávid-csillag elfogadtatásával. Az 1949-es konferencián már sorba álltak az új javaslatok,⁵⁰ a távol-keleti államok közül

többek között Burma tette szóvá a régió egyes államainak elvárásait. Szíria a vörös pálmát, mint egyszerre fontos bibliai és koráni szimbólumot javasolta, de elutasították. 1957-ben Sri Lanka, 1977-ben pedig India kérte a vörös szvasztika elismerését, annak ősi és fontos kulturális jellegére hivatkozva.

Zimbabwe a függetlenségének elnyerése után röviddel folytatott tárgyalásokat a fehér alapon vörös csillag elfogadtatása érdekében, de ezt –

nyilvánvaló okokból – ugyancsak rövid idő alatt hátrította a szervezet. Hasonlóan, más frissiben függetlenné vált afrikai államok is előálltak sajátos igényekkel: Kongó a vörös bárány (1963-64 között), Szudán

a vörös orrszarvú emblémát szerette volna alkalmazni (végül a félholdat választotta). A libanoni polgárháború idején Libanon a vörös cédrus

⁴⁸ N. Margaret Kosuge: The non-religious red cross emblem and Japan. In: *International Review of the Red Cross*, No. 849, 82. o.

⁴⁹ Pongsapich/Amara: Defining the Nonprofit Sector: Thailand. In: L.M. Salamon and H.K. Anheier (szerk.): *Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*, No. 11. Baltimore: The Johns Hopkins Institute for Policy Studies, 1993.

⁵⁰ Christian Jennings: Vöröskereszt / Vörös Félhold Embléma. In: Roy Gutman és David Rieff (szerk.): *Háborús bűnök.* (ford. Lattmann Tamás, Süli István) Budapest, 2002, Zrínyi Kiadó.

emblémával állt elő, de semmilyen eredményre nem jutott. A legújabb korszak jelenségei között az volt a legérdekesebb, hogy Kazahsztán és Eritrea a társadalmának vallási megosztottságára való hivatkozással a vörös kereszt és a vörös félhold kombinációját próbálta bevezetni – ezt a jelképet egyébként a Szovjetunióban használták is korábban, mert a Szovjetunió az 1924-es alkotmánya alapján szövetségi állam volt, és így egyes tagállamai önálló nemzeti vöröskereszt vagy vörös félhold társaságot működtettek. Ezek állami szintű koordináló szerve használta ezt az emblémát például a nemzetközi kapcsolattartás területén, de a „terepen” az egyes társaságok csak a saját emblémájukat (a keresztet vagy a félholdat) alkalmazták.

A Magen David Adom és a vörös Dávid-csillag

Külön érdemel néhány szót a palesztinai, majd izraeli Magen David Adom társaság, és ehhez kapcsolódóan Izrael állam gyakorlata. Első sorban azért, mert az el nem ismert emblémák között a vörös Dávid-csillag az, amelyik alkalmazásának a legkomolyabb tradíciói vannak, nem csak a nemzeti társaság szintjén, hanem az azt támogató állami gyakorlat szempontjából is. Másrészt pedig azért, mert az új embléma bevezetésének egyik célja éppen az volt, hogy az eddig a Vöröskereszt nemzetközi szerveződéseinek munkájában teljes mértékben részt venni nem képes társaságokat integrálni lehessen, ezek között pedig a legjelentősebb ez a társaság.

A Magen David Adom társaság 1930-ban jött létre a Tel-Aviv városában, az 1929-ben lezajló zavargások után, amikor nyilvánvalóvá váltak a sürgősségi egészségügyi ellátás hiányosságai, és az ez által okozott problémák. Hét magánszemély alakította meg a szervezetet, ami működését egy furgonból átalakított mentőautóval és néhány önkéntessel kezdte meg.

Emblémaként a vörös Dávid-csillagot választották, miután a kereszt és a félhold embléma alkalmazását azok vallásinak tekintett jellege miatt nem tudták elfogadni. A harmincas és negyvenes években a terület felett mandátumot gyakorló hatalmak elismerték a szervezetet helyi vöröskereszt egyesületként, azonban az embléma kérdése miatt a szervezetet a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága nem ismerte el. Miután a második világháború után szervezet a Haganah harcosai mellett egészségügyi személyzetként folyamatosan részt vett az önállóságra irányuló küzdelemben, nem csoda, hogy Izrael állam 1948. májusi kikiáltása után a

kormányzat teljes támogatást biztosított neki. (A Magen David Adom amúgy jelentős részt vállalt az Izraeli Védelmi Erők, azaz a hivatalos fegyveres erő egészségügyi szolgálatának kialakításában is.) Az 1949-es genfi konferencián az izraeli kormányzat javasolta is a vörös Dávid-csillag megkülönböztető jelvényként való elismerését, de ezzel sem a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága, sem pedig a részes államok nem értettek egyet. A Vöröskereszt álláspontja az emblémák sokszorozódásával kapcsolatban már ekkor is egyértelmű volt, az államok egy része pedig vagy ezt a véleményt osztotta (mint például az Amerikai Egyesült Államok, amely ugyancsak nem támogatta a javaslatot), vagy pedig saját politikai megfontolásai miatt (mint például azok a közel-keleti és arab államok, melyek Izrael állam létét sem voltak hajlandók sokáig elismerni) álltak ellen. Emiatt végül Izrael az egyezmények aláírásakor hasonló fenntartással élt, mint Törökország vagy Egyiptom az 1906-os genfi egyezmény esetében, melynek értelmében a vörös Dávid-csillagot fogja emblémaként használni.⁵¹ 1950-ben a Knesszet elfogadta a Magen David Adom-törvényt, amellyel a kormányzat elismerte a szervezetet, mint „a Genfi Egyezmények által elismert tevékenységek izraeli egyedüli szervezetét” – azaz a nemzeti társaságoknak megfelelő jogi elismerést biztosított neki.

Nehéz helyzet alakult ki. Az embléma kérdése miatt a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága nem tudta hivatalosan elismerni a szervezetet, mint teljes jogú nemzeti vöröskereszt vagy vörös félhold társaságot, mert az új társaságok elismerésére vonatkozó, 1948-ban Stockholmban megtartott 17. Vöröskereszt Nemzetközi Konferencia (majd később az 1986-os genfi 25. Konferencia, illetve az 1995-ös Genfi Konferencia) által megállapított szabályok alapján ennek egyik feltétele az egyezményes emblémák valamelyikének használata volt.⁵² Egyébként ezen a konferencián hangzottak el olyan javaslatok is, amelyek értelmében a félholdat és az oroszánt is elvetették volna, sőt, már ekkor felmerült egy új, egységes embléma elfogadásának a gondolata is – ezeket később az 1949-es genfi egyezményeket előkészítő konferencia tárgyalta is.⁵³ Ha a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága megtette volna, azzal utat nyitott volna más megfontolások előtt is. Az izraeli érvek értelmében, ahogy a kereszt után a félholdat elfogadta a szervezet (ami pedig nem csak hogy amúgy is vallási jelkép, de annak

⁵¹ *Final Record of the Diplomatic Conference of Geneva of 1949*, Vol. I., Federal Political Department, Bern, 348. o.

⁵² Lásd pl. *Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement*, Art. 4.
<http://www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/57JP7S?OpenDocument> (letöltve: 2006. január 19.)

⁵³ *Final Record of the Diplomatic Conference of Geneva of 1949*, 4 volumes, Federal Political Department, Bern, 1949, Vol. I, 53., 213. és 348. o.; Vol. II-A, 89-92., 150-151., 187-188., 197-198. o.; Vol. II-B, 223-232., 255-262., 393-395., 518-520. és 534. o.; Vol. III, 40., 167-168. és 176-179. o.

idején maga Törökország is vallási okokra hivatkozva vette fel⁵⁴), úgy az lenne a leghelyesebb, ha a harmadik nagy világvallás emblémáját is elfogadná. Erre az elméleti válasz az, hogy van még jó néhány vallás, és ha ezen az úton indulna el a szervezet, akkor nehéz lenne elutasítani például a vörös szvasztika emblémát is, aminek ugyancsak van vallási és kulturális töltete – ám nyilván senki sem szívesen látná elfogadott emblémaként. Ráadásul, ha szép folyamatosan mindenki bevezethetné a számára valamilyen oknál fogva szimpatikus emblémát, úgy annak már nem lenne komoly védő ereje, hiszen egyre kevésbé jelentené az eredeti célt, ám annál inkább azonosítanák az emblémát a hadviselőkkel magukkal. Az 1977-es jegyzőkönyveket előkészítő konferencián Izrael ismét felvetette a vörös Dávid-csillag emblémával kapcsolatos javaslatát, de végül – a várható kudarcra való tekintettel – visszavonta azt.⁵⁵

Ugyanakkor a Magen David Adom, mint szervezet kiváló munkakapcsolatokat alakított ki mind a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága, mind pedig más nemzeti társaságokkal. Világszerte működnek „MDA Baráti Társaságok”, melyek a pénzgyűjtésen túlmenően politikai támogatást is biztosítanak a szervezet számára. Ugyanakkor a vöröskereszt szervezetein belül is folyamatosan erősödtek azok a hangok, melyek a Magen David Adom teljes jogú tagságának elismerését szeretnék elérni, ugyanakkor mindenki tisztában van azzal, hogy az embléma kérdése valamilyen úton-módon rendezésre kell, hogy kerüljön. Egészen addig az izraeli társaság a Vöröskereszt szervezetében csak megfigyelő státuszban lehet jelen, azaz a teljes tagsággal járó jogosítványokat (pl. szavazás) nem gyakorolhatja.

Ennek a feszültségnek az egyik legnyilvánvalóbb megjelenése, hogy az Amerikai Vöröskereszt a tiltakozása jeleként 2000 óta (amikor is zátonyra futott az első kísérlet az embléma-kérdés rendezésére) összesen 25 millió dollárt tartott és tart vissza azokból az összegekből, melyeket korábban a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának ajánlott fel, illetve amelyekkel a Vöröskereszt és Vörös Félhold Társaságok Föderációjának működéséhez járulna hozzá.⁵⁶ Álláspontja szerint a Magen David Adom szervezet teljes jogú tagságának megtagadása mind a Föderációban, mind pedig a Mozgalomban a Vöröskereszt elveinek megcsúfolását jelenti. 2002. novemberében együttműködési megállapodást kötött vele bizonyos tevékenységekkel kapcsolatos tapasztalatok kölcsönös kicserélése érdekében, valamint erős szöszólója is volt az egyezmények módosításával a helyzet rendezésének. 2003.

⁵⁴ Cornelio Sommaruga: Unity and plurality of the emblems. In: *International Review of the Red Cross* No. 289, 333-338. o.

⁵⁵ *Official Records of the Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law Applicable in Armed Conflicts*, (Geneva, 1974-1977), 17 volumes, Federal Political Department, Bern, 1978, Vol. III, 14. o.

⁵⁶ Ld. bővebben: *American Red Cross Works For Recognition of Israel's Magen David Adom*.
http://www.redcross.org/services/intl/0,1082,0_453_,00.html (letöltve: 2006. január 5.)

nyarán a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága is hasonló szerződést kötött az MDA-val, majd a sorhoz csatlakozott a Brit és a Francia Vöröskereszt is.

Az ilyen jellegű feszültségek természetesen nem tesznek jót a Vöröskereszt működésének sem, ebből a példából is látszik, hogy milyen égető problémát jelentett az emblémával kapcsolatos vita.

A megkülönböztető embléma funkciói, jelentősége, az új emblémával szembeni elvárások

Mint a fenti történeti áttekintésből, és az irányadó nemzetközi szerződésekből is látszik, a megkülönböztető jelvényeknek alapvetően kettős feladatkörük van.

Az embléma elsődleges és eredeti, már az 1864-es genfi egyezményből is kiolvasható célja az volt, hogy a hadviselés során védő funkciókat töltsön be. Az emblémák feltüntetése a genfi egyezmények által nyújtott védelem látható megjelenítését jelentette az egészségügyi személyzet, egységeken, szállítmányokon, így próbálva biztosítani, hogy az ilyen személyeket és objektumokat ne érhesse támadás. Háborús körülmények között az embléma ilyen használatára jogosult a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága, illetve az egyes hadviselő felek, természetesen kerülve a megtévesztő, álnok alkalmazást.

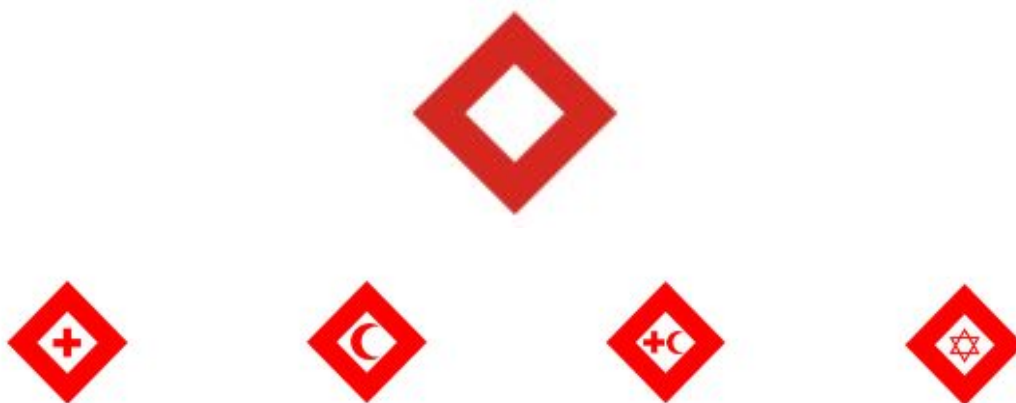
A másodlagos funkciója az emblémának a jelzés, azaz egy személy vagy egy vagyontárgy a Vöröskereszttel való kapcsolatának jelzése. Természetesen háborús időszakban ez gyakran szorosán összefügg az elsődleges, védelmi funkcióval, de ugyanakkor ide soroljuk az egyes nemzeti társaságok nem háborús időszakban kifejtett tevékenységével kapcsolatos embléma használatot is.

A fenti funkciók jellegénél fogva az emblémának több kritériumnak kell, hogy megfeleljen. Egyrészt fontos, hogy ne legyen egyoldalúan vallási, politikai vagy kulturális értékekhez köthető, mert így biztosítható, hogy az államok fenntartások nélkül elfogadják azt, azok is, akiknek az eddigi emblémákkal szemben fenntartásaik voltak. Másrészt pedig létfontosságú, hogy az embléma ne legyen bonyolult szerkezetű, mert azzal a láthatóság és az észlelhetőség kerülne veszélybe, ami az esetleges harci körülmények közötti alkalmazást nehezítené meg. Egy új embléma megtervezésekor ezekre a tényezőkre fokozottan figyelemmel kellett lenni.

A 2005. december 8-án elfogadott harmadik kiegészítő jegyzőkönyv és az új embléma

Végül az új embléma elfogadására összehívott konferenciára 2005. decemberében került sor. Azon 144, a genfi egyezményekben részes állam vett részt, és a december 8-i szavazáson 98 állam szavazta meg az új jegyzőkönyvet, 27 szavazott nemmel, a többi tartózkodott. Az ezt követő héten 27 állam már alá is írta azt, így az államok részéről már csak a megerősítések vannak hátra.⁵⁷

A jegyzőkönyv által elfogadott új embléma egy fehér alapon nyugvó, hegyére állított vörös négyzet, melyet nem hivatalosan „vörös kristálynak” neveztek el, hivatalos neve pedig a „harmadik jegyzőkönyv szerinti embléma”. A szabályozás hatályba lépésével lehetséges lesz ennek az új jelképnek a már meglévő, elismert, vagy gyakorlatban használt emblémával kombinált alkalmazása is, a jegyzőkönyv által lefektetett részletes szabályok mentén.

Az új embléma, és kombinált felhasználásának módjai

Annak érdekében, hogy az új embléma a Vöröskereszt szervezetében is elismerést nyerjen, 2006 júniusára összehívták a Vöröskereszt és a Vörös Félhold Nemzetközi Konferenciáját, melynek feladata az lesz, hogy módosítsa a mozgalom státútumait, beépítse az új emblémát, és így végül lehetővé válik a régi-új társaságok teljes jogú tagsága.

Természetesen vannak gondok, és ellenérzések az új emblémával kapcsolatban. A tény, hogy a jegyzőkönyvet nem sikerült egyhangúan elfogadni, egyértelmű jele annak, hogy több állam nem támogatja a gondolatot, illetve áttételesen ennek a jogi megoldásnak az egyik legfontosabb gyakorlati következményét, az izraeli társaság teljes jogú részvételét a

⁵⁷ Lásd pl. *New Red Cross logo paves way for Israel to join*.
<http://msnbc.msn.com/id/10372536/> (letöltve: 2005. december 9.)

szervezetben. (Annak ellenére, hogy a konferenciát megelőzően a Magen David Adom együttműködési megállapodást kötött például a palesztin vörös félhold társasággal, ám ugyanakkor az alapvetően eltérő álláspontok miatt nem sikerült előtte Szíriával megállapodni például a Golán-fennsíkot érintő, az emblémákkal kapcsolatos kérdésekben.). Izraelben sem kíséri teljes egyetértés ezt a megoldást, mert sokan attól tartanak, hogy az új emblémának a használatát igazából majd csak tőlük fogják megkövetelni, így az eddigi megkülönböztetés más formában ugyan, de fennmarad. Némileg kellemetlen problémát jelent magával az új emblémával kapcsolatban, hogy a NATO keretében, 2001-ben végrehajtott egyik, a térképészeti jelképeken végrehajtott reform⁵⁸ eredményeképpen az élére állított vörös négyzet az ellenséges célpontok megjelölésére szolgál. Ezekre a kérdésekre részletesen visszatérünk majd e tanulmány második részében.

A fentiek ellenére úgy vélem, bízni lehet abban, hogy az új embléma sok múltbéli gondot fog megoldani, és sokkal kevesebbet fog okozni a jövőben, így alkalmas lehet a jelenlegi, jogilag egyértelmű, ám gyakorlati gondokkal terhelt helyzet feloldására.

---

⁵⁸ A korábbi, 1986-os APP-6 rendszert újjátották 2001-ben APP-6a-ra, amelyet a STANAG 2019 alatt vezettek be. (az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erőinél a kód: MIL-STD-2525B)